

ਰੇਡੀਓ ਲਵੀਵਾਰ - ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ - ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਇਹ ਜਿੰਦਗੀ
ਕੜੀ-45, ਹਰੀ ਇਮਾਰਤ
ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਡੀ ਵੀ.....

(Promoting Green Building- our responsibility too)

ਲੇਖਣ ਤੇ ਖੋਜ : ਅਨੁਰਾਗ ਸ਼ਰਮਾ

ਲੜੀਵਾਰ ਸੰਪੋਜਕ : ਡਾ. ਬੀ ਕੇ ਤਿਆਗੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਰੁਪਾਂਤਰਣ ਤੇ ਸੋਧ: ਭਾਰਤ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਸੰਮਤੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

(In this episode There is a discussion on construction of green buildings. In the form of a discussion the story of the cement that absorbs more carbon dioxide that it releases during production is narated. It has also been made out as to which part of the globe is releasing more green house gases . For green buildings the invention of green toilets has also been briefed.)

(ਇਸ ਕੜੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹਰਿਤ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਬਾਬਤ! ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਦੇ ਉਤਸਰਜਨ ਦੀ ਸੀਮੇਂਟ ਤਿਓਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ! ਇਸਦਾ ਹੱਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਸੀਮੇਂਟ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਮੇਂਟ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੀ ਕਾਰਬਨਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ! ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਜਿਆਦਾ ਹਰਿਤ ਘਰ ਪ੍ਰਬਾਵ ਗੈਸਾਂ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਖਿਤਿਆਂ ਬਾਬਤ ਅਤੇ ਹਰਿਤ ਸੌਚਾਲਿਆਂ ਬਾਬਤ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ ਗੱਲ ਬਾਤ !)

ਪਾਤਰ

1. ਇਸਤਰੀ ਸੂਤਰਧਾਰ
2. ਪੁਰਸ਼ ਸੂਤਰਧਾਰ
3. ਗੌਰਵ: ਕਾਲਜ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
4. ਚੇਤਨ: ਕਾਲਜ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
5. ਬਲਦੇਵ: ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
6. ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਕਾਲਜ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਲੜੀਵਾਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਧੁਨ.....ਮੱਧਮ ਪੈ ਕੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਸੁਰੂਆਤੀ ਐਲਾਨ

(ਸਿਰਲੇਖ ਗੀਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ-ਟ੍ਰੈਕ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ)

ਟਿਕਾਉ ਵਿਕਾਸ - ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਇਹ ਜਿੰਦਗੀ.....

(ਸੰਗੀਤ...)

ਐਲਾਨ: ਇਹ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਲੜੀਵਾਰ “ਟਿਕਾਉ ਵਿਕਾਸ - ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਇਹ ਜਿੰਦਗੀ” ਦੀਆਂ ਚੁਤਾਲੀ ਕੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਕੁਦਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਖਪਤਵਾਦ ਨਾਲ ਲੱਢੇ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਦੀ ਜਿਸਨੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਤਰਜੇ ਜਿੰਦਗੀ ! ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਖਪਤਵਾਦ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ! ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਖਪਤਵਾਦ ਦੇ ਕਾਰਨ , ਨਿੱਕਲ ਰਹੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੀ, ਖਤਰਿਆਂ ਦੀ, ਜੋ ਦਰਪੇਸ਼ ਨੇ ਸਾਡੇ ਇਸ ਧਰਤ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ , ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ , ਪਹਾੜਾਂ, ਜੰਗਲ ਬੇਲਿਆਂ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ, ਪਸ਼ੂ -ਪੰਛੀਆਂ ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ! ਅੱਜ ਦੀ ਕੜੀ “ਹਰੀ ਇਮਾਰਤ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਡੀ ਵੀ” ਵਿੱਚ ਹੈ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਾਡੇ ਪਰਿਆਵਰਣੀ ਮਿੱਤਰ ਭਵਣ ਉਸਾਰੀ ਯਾਣੀ ਹਰਿਤ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ !

ਸੰਗੀਤ (ਸਿਰਲੇਖ ਗੀਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਟ੍ਰੈਕ ਮੁੜ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ)

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਵਿਗਿਆਨ ਲੜੀਵਾਰ “ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਇਹ ਜਿੰਦਗੀ” ਦੀ 45ਵੀਂ ਕੜੀ ਵਿੱਚ ਸੁਆਗਤ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦਾ! ਸੱਭ ਨੂੰ ਸੁੱਭ ਸਵੇਰ!

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਪਿਛਲੀ ਕੜੀ “ਪ੍ਰਵਾਸ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਆਵਾਸ” ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ ਸੀ ਸਾਡੇ ਇਸ ਧਰਤ ਗ੍ਰਹਿ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਦੀਪਾਂ ਵੱਲ , ਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਦੇਸਾਂ ਵੱਲ, ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਨਗਰਾਂ ਵੱਲ, ਕਸਬਿਆਂ ਤੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ, ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਕਸਬਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਹੁੰਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੀ, ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਪਸਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ, ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਅਵਾਸ ਦੀ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਵਾਸ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ! ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵੱਸੋਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ 37.48% ਜੋ ਕਿ 2001 ਵਿੱਚ ਸੀ 33.92% !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਹਾਂ ਜੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 157 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਜਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੰਖਿਆ ਸੁਮਾਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਰਲਾ ਕੇ ਹੋ ਗਈ 217

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜਗਾਰ ਦਾ ਘਟਣਾ, ਖੇਤੀ ਦਾ ਲਾਮੰਦ ਨਾ ਰਹਿਣਾ , ਮਗਨਚੇਗਾ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋਣਾ ।

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿਸਾ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜੁੜ ਗਿਆ ਮੰਡੀ ਦੇ ਨਾਲ , ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਲਾਇਣ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਿਹਤ ਵਰਗੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨਦਾਰਦ ! ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਏ ਹੁਣ ਦਲਿਤ, ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਛੋਟੇ ਤੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਗਰੀਬ ਹੀ ! ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਏ ਕੇਵਲ ਦਲਿਤਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਹੀ ਬੱਚੇ , ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੰਦਲਾ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਆਰ ਓ ਤੋਂ, ਉਹ ਵੀ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕਿੱਲੋ ਲੀਟਰ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ 5-7 ਰੁਪਏ ਕਿੱਲੋ ਲੀਟਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਘਰ ਦੀ ਟੂਟੀ ਵਿੱਚ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ:ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇ-ਹਿਸਾਬੇ ਤੇ ਬੇ-ਤਰਤੀਬੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਾਰਨ, ਉਲਝ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਣੀ ਤੰਦ ਤਾਣੀ ਇਸ ਜੀਵਣ ਦੀ!

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਗਾਥਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾ ਯੋਜਨਾ ਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪਸਰ ਗਈਆਂ ਨੇ ਅਘੜੀਆਂ ਦੁਖੜੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਤੇ ਬਸਤੀਆਂ !

ਔਰਤ ਸੂਤਰਧਾਰ: ਅੱਜ ਦੀ ਇਸ ਪੰਤਾਲੀਵੀਂ ਕੜੀ “ਹਰੀ ਇਮਾਰਤ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਡੀ ਵੀ” ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਹਾਣੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਤੇ ਸੰਤੁਲਣ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ !

ਮਰਦ ਸੂਤਰਧਾਰ:ਕਰਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਸੁਣਾਵਾਂਗੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਜੋ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰਿਆਵਰਣੀ ਮਿੱਤਰ , ਕਹਾਂਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਰਿਤ ਇਮਾਰਤਾਂ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਰਿਤ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਸੁਣੋ ਤੁਸੀਂ, ਸਾਡੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨੀ !

(ਸਿਰਲੇਖ ਗੀਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਟ੍ਰੈਕ ਮੱਧਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)

-----ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੰਗੀਤ-----

ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਹਿਲਾ

(ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼-ਤੇਜ਼ ਚੱਲਣ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ... ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗਤੀ ਵਧਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ)

ਗੌਰਵ: ਚੱਲ ਬਲਦੇਵ... ਛੇਤੀ ਚੱਲ! ਲੈਕਚਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ...! ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਜਾਈਏ ਖੁੰਝ !

ਚੇਤਨ: ਗੌਰਵ... ਹੁਣ ਜਲਦੀ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ! ਬਲਦੇਵ ਦੀ ਖਟਾਰਾ ਨੇ ਅੱਜ ਫਿਰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ... ਹੁਣ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਐ !

(ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ)

ਬਲਦੇਵ: ਚੁੱਪ ਕਰ ਚੇਤਨ, ਪਹੁੰਚ ਤਾਂ ਗਏ ਨਾ। ਲਉ ਹਾਲ ਆ ਗਿਆ!

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ:...ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ! ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਕਾਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਲਾਸਤਾ ਤੇ ਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਹੋ ਸਕੇ ! ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਸੱਚ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਰੱਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅੰਧਾ-ਧੁੰਦ ਲੁੱਟ ! ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਧਿਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤੰਗ ਨਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਸੀਮਤ ਨੇ ! ਜਦੋਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਬੇਲੋੜੇ ਚੋਹਣ ਨਾਲ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋਣ ਲੱਗਣਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ? ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਦਰਅਸਲ ਵਿਕਾਸ ਹੈ ਕੀ ?

ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ: ਸਰ, ਵਿਕਾਸ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੱਭ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ , ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਹੈ ਕੀ ਦਾ ਮੁਦਾ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਿਆ ? ਕੀ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਨਵੀਂ ਘਵਨੀ ਪਵੇਗੀ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ:... ਹਾਂ ! ਸਾਨੂੰ ਸੋਚਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨੀਏ ? ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਾਧਨ ਸੰਪਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਕਰਕੇ ਅਣਗਿਣਤ ਜਨ-ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਰਵੇ ਰੱਖਣਾ ਜਾ ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਜਰੂਰੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ? ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜੀਵਣਦਾਨੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅੰਧਾ ਧੁੰਧ ਵਢਾਂਗਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਨ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਰੂਰੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ! ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਰਬਨਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਜਜ਼ਬ ਕਰਕੇ ਹਰਿਤ ਘਰ ਗੈਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਮੀ, ਸੋਖਦੇ ਨੇ ਵਰਖਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਤੇ ਕਰਦੇ ਨੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੁੜ-ਭਰਾਈ! ਰੋਕਦੇ ਨੇ ਭੌਂ-ਖੋਰ ਨੂੰ ਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ! ਉਪਜਾਊ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਇੰਚ ਮੋਟੀ ਪਰਤ ਬਣਨ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ 1000 ਤੋਂ 1500 ਸਾਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ! ਇਹ ਰੁੱਖ ਹੀ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚਾ ਕੇ , ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਨੇ ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ! ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਪੰਜ ਨੇ !

ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ: ਸਰ, ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ !, ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਆਰਾਮ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਨਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਪੱਥਰ ਯੁਗ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਕੱਟ ਲਈਏ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ:...ਨਹੀਂ ! ਪੱਥਰਯੁਗ ਵੱਲ ਮੋੜਾ ਨਹੀਂ ਕੱਟਣ ਦੀ ਲੋੜ, ਪਰ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਵਰਤਨਾ ਸਾਡੀ ਹੈ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਭਰਾਈ ਵਾਸਤੇ ਵੱਕਤ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ! ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ! ਸਾਡਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਧੂ ਦੀਆਂ ਸੁੱਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਵਰਤੀਏ ! ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਹਰਾ ਭਰਿਆ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡਣਾ ਸਾਡੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਵੀ ! ਸੋਚੋ ! ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਦਾਅ ਤੇ ਲਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ? ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਹੜੱਪ ਕਰ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਹੈ ?

(ਹਾਲ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼)

ਗੌਰਵ: ਕੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਨੇ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ...!

ਬਲਦੇਵ: ਸ਼...ਸ਼...ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਸੁਣ ਗੌਰਵ...!

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ! ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ... ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਆਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ...?

ਬਲਦੇਵ: ਜੀ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ ਮਤਲਬ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹਾਂ... !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ! ਕੀ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ?

ਬਲਦੇਵ: ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਕੇਵਲ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਯਾਣੀ ਆਲਮੀ ਤਪਸ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ:(ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ) ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਨੇ ! ਤੁਸੀਂ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਹੋ ਤੇ ਬਿਲਡਰ ਵੀ। ਮਤਲਬ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੇ ਵੀ ਹੋ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋ... !

(ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਸਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼)

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਕਿਸਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚੰਗੀ ਪਹਿਲ ਹੈ ! ਪਰ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਜਾਂ ਹਰਿਤ ਭਵਨ ਕਲਾ ਬਾਬਤ ਵੀ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ !

ਬਲਦੇਵ: ਜੀ... ਗ...ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ... ਜੀ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ...

ਹਾਲ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼: ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ! ਵੈਸੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਆਪਜੀ ਨੇ ਹਰਿਤ ਭਵਨਾਂ ਬਾਬਤ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ! ਚਲੋ ਹੁਣ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿਓ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਬਾਬਤ !

(ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੱਸੀ)

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਇਸੇ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਜਿਆਦਾ ਲਾਹੇਮੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ! ਇਕ ਤਰਫ਼ਾ ਸੰਵਾਦ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ... ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿੱਕਲ ਗਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ ਕੇਂਦਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ! ਚੱਲੋ ਹੁਣ ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ...

ਗੌਰਵ: ਸਰ! ਕੀ ਕੇਵਲ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਪ ਦੰਡ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਪਰਿਆਵਰਣ ਵਾਸਤੇ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਬਤ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਬਤ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਾਂ ! ਬੇਸ਼ੱਕ ਪਰਿਆਵਰਣ ਵਾਸਤੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਮਸਲਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਹੋਰ ਗਹਿਣ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਹਨ।

ਹਾਲ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼: ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ! ਕਿਹੜੇ ਨੇ ਇਹ ਨਵੇਂ ਪੈਮਾਨੇ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਇਹ ਨਵੇਂ ਮਾਪ - ਦੰਡ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਨੌਂ ਨੇ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀਮਾ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ , ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੰਘਣ (ਪਾਰ ਕਰਨ) ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸੰਤੁਲਣ ਵਿਗੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ ਭੂਮੀ ਉਪਯੋਗ ! ਭੂਮੀ ਉਪਯੋਗ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਦੇ ਲਈ ਸੀਮਾ! ਇਹ ਸੀਮਾ 15% ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ! ਵਰਤਮਾਨ ਪੱਧਰ ਤੇ ਭੂਮੀ ਦਾ 11.7% ਖੇਤੀ ਹੇਠ ਹੈ !

ਚੇਤਨ: ਸਰ! ਕੀ ਜੈਵ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਹੈ ਥਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ਹੈ ! ਜੈਵ-ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਹਾਨੀ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੀਮਾ ਹੈ ਹਰ ਦਸ ਲੱਖ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਪਿਛੇ ਸਾਲਾਨਾ 10 ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਲੁਪਤ ਹੋਣਾ ! ਇਸਦੀ ਵਾਰਤਮਾਨ ਦਰ ਹੈ ਹਰ ਸਾਲ 100 ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਅਲੋਪਣ ! ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦਸ ਗੁਣਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਖੋਹੇ ਜਾਣ ਦਾ ਬਣ ਰਹੇ ਨੇ ਕਾਰਨ !

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ ! ਇਸ ਵਿੱਚ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹਰਿਤ ਘਰ ਗੈਸ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਦਾ ਕੀ ਹੈ ਸਥਾਨ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਹੈ ਤੀਸਰਾ ਪੈਮਾਨਾ ! ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸੀਮਾ 350 ਭਾਗ ਪ੍ਰਤੀ ਦਸ ਲੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ (ਪੀ.ਪੀ.ਐੱਮ) ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ! ਮੌਜੂਦਾ ਪੱਧਰ ਲਗਭਗ 410 ਪੀ.ਪੀ.ਐੱਮ ਹੈ !

ਗੌਰਵ: ਸਰ! ਸਮੁੰਦਰ ਵੀ ਤਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਲਈ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ! ਮਹਾਸਾਗਰ ਵੀ ਅਹਿਮ ਨੇ! ਚੌਥਾ ਪੈਮਾਨਾ ਮਹਾਸਾਗਰਾਂ ਦੇ ਖਾਰੇਪਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਖਾਰੇਪਣ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀਮਾ 2.75 ਓਮੇਗਾ ਯੂਨਿਟ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ ! ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੱਧਰ 2.90 ਓਮੇਗਾ ਯੂਨਿਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ..!

ਇਕ ਹੋਰ ਅਵਾਜ਼: ਸਰ, ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਈ ਹੈ ਇਹ ਪੈਮਾਨਾ ਤੋੜਨਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ....

-----ਹੱਸੀ-----

ਚੇਤਨ: ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਭਰਾ ਪਰ ਹੁਣ ਤੈਅ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲਣਾ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਾਰ ਦੇ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਕਦਮ ਨੇ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਕਿਹਾ...!

ਗੌਰਵ: ਹਾਂ ਜੀ ! ਹੁਣੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸਟੀਫਨ ਹਾਕਿੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ 100 ਸਾਲ ਹੀ ਬਾਕੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਇਸ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਲਈ, ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ...

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਗੌਰਵ ਜੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ 100 ਸਾਲ ਹਨ ਜਾਂ 1000, ਇਹ ਤਾਂ ਵਕਤ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ ਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ...!

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ! ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸੀ...!

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ! ਚਾਰ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਈ ! ਪੰਜਵਾਂ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ, ਓਜ਼ੋਨ ਛਤਰੀ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ! ਇਸ ਦੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੈਅ ਸੀਮਾ ਹੈ 276 ਡਾਬਸਨ ਯੂਨਿਟ ! ਪਰ ਮਾਂਟ੍ਰਿਅਲ ਸਮਝੌਤੇ, ਕਿਓਟੋ ਪ੍ਰੋਟੋਕਾਲ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਗਈ 283 ਡਾਬਸਨ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ! ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਾਂ...!

ਚੇਤਨ: ਚਲੋ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ !

ਗੌਰਵ: ਸਰ ! ਛੇਵਾਂ ਪੈਮਾਨਾ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਦੇ ਸੰਤੁਲਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਬਦਲਾਅ ਹੈ ਛੇਵਾਂ ਪੈਮਾਨੇ ! ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੀਮਾ 3.90 ਕਰੋੜ ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ! ਪਰ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੇ ਘਣੀ ਖੇਤੀ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ 13.30 ਕਰੋੜ ਟਨ 'ਤੇ !

ਚੇਤਨ : ਸਰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਦੇ ਲਈ ਕੀ ਹੈ ਸੀਮਾ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਫਾਸਫੋਰਸ ਦੀ ਸੀਮਾ ਹੈ 1.2 ਕਰੋੜ ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ! ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਾਂ 1 ਕਰੋੜ ਟਨ 'ਤੇ! ਇਸਦੇ ਹੋਰ ਵਧਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ।

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ! ਤੇ ਹੁਣ ਸੱਤਵਾਂ ਪੈਮਾਨਾ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿਓ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਸੱਤਵਾਂ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ! ਇਹ ਹੈ 4,000 ਘਣ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ! ਅਜੇ ਅਸੀਂ 2,600 ਘਣ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ! ਅੱਠਵਾਂ ਪੈਮਾਨਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਐਰੋਸੋਲ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੈ ਤੇ ਨੌਵਾਂ ਪੈਮਾਨਾ ਹੈ ਰਸਾਇਣਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਅਜੇ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਹੋਈ !

ਗੌਰਵ: ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ! ਨੌਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਵਿੱਚ ਹੱਦ ਲੰਘਣ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹੈ ਕੁੱਝ ਬੱਚਤ !

ਬਲਦੇਵ: ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੈਮਾਨੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪਲਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ! ਜਿਹੜਾ ਗ੍ਰਹਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੈ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੈਂਤ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸਟਰ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਤਾਜਾ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ 5 ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ !

ਚੇਤਨ: ਸਰ, ਸਥਿਤੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਉਪਾਅ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋਣਗੇ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ਹਨ ਉਪਾਅ ਵੀ ! ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹਰਿਤ ਘਰ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਉਤਸਰਜਨ ਨੂੰ ਘੱਟਾਉਣਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਹਰੇ ਭਵਨ, ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਕਾਰ, ਬੈਟਰੀ ਚਾਲਿਤ ਵਾਹਨ, ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਲਈ ਐਲ.ਈ.ਡੀ., ਸੀ.ਐਫ.ਐੱਲ. ਆਦਿ।

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ! ਹਰਿਤ ਭਵਨ ਕੀ ਨੇ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਜੀ.ਐੱਚ.ਜੀ ਮਤਲਬ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਉਤਸਰਜਨ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਸੋਖਣ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹੋਣ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਘੱਟਾਉਣ ! ਇਹ ਤਕਨੀਕਾਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਨੇ !

ਹਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਅਵਾਜ਼: ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਸੀਮੇਂਟ ਉਤਪਾਦਨ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਉਤਸਰਜਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ !
ਸਾਲ 2009 ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁੱਲ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਉਤਸਰਜਨ ਦਾ 5% ਸੀਮੇਂਟ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਤੋਂ ਆਇਆ !

ਗੌਰਵ: ਹਾਂ ਜੀ ! ਇਕ ਟਨ ਸੀਮੇਂਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ 650 ਤੋਂ 920 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਲੱਭਿਆ ਲੰਦਨ ਦੀ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਜਿਸਨੇ ਅਜਿਹਾ ਸੀਮੇਂਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਤਪਾਦਨ ਦੌਰਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਨੂੰ ਸੋਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਲਦੇਵ: ਹੈਂ ਜੀ...! ਇਹ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਵਿਗਿਆਨੀ ਨਿਕੋਲਸ ਵਲਾਸੋਪੋਲਸ ਨੇ ਇੰਪੀਰੀਅਲ ਕਾਲਜ, ਲੰਦਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਇਸਦੀ ਖੋਜ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੀਮੇਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਟਨ ਲਗਭਗ 100 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਸੋਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਚੇਤਨ: ਕੀ ਵਲਾਸੋਪੋਲਸ ਦੀ ਖੋਜ ਵੀ ਤੀਰ-ਤੁੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਕੁੱਝ -ਕੁੱਝ ! ਇਕ ਦਿਨ ਵਲਾਸੋਪੋਲਸ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਪੋਰਟਲੈਂਡ ਸੀਮੇਂਟ ਤੇ ਖੋਜ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਯੋਗਿਕ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਬਿਨਾਂ ਪੋਰਟਲੈਂਡ ਪਾਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ! ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਉਹ ਠੋਸ ਸੀਮੇਂਟ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੀਮੇਂਟ ਨੂੰ ਕਾਰਬਨ ਯੁਕਤ ਚੂਨਾ ਪੱਥਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਵਿਚ ਵਲਾਸੋਪੋਲਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਠੋਸ ਹੋਣ ਬਾਅਦ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਨੇ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਨਾਲ ਕਿਰਿਆ ਕਰਕੇ ਕਾਰਬੋਨੇਟ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੀਮੇਂਟ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਵੀ ਸੋਖੀ ਗਈ।

ਗੌਰਵ: ਪਰ ਸਰ ! ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਹੁਣ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਗੌਰਵ.. ਵਲਾਸੋਪੋਲਸ ਨਵੇਂ ਮਿਸ਼ਰਣ ਦੇ ਮਾਪ ਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹਨ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ ਭਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੀਮੇਂਟ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਲਦੇਵ: ਕੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਗੈਸ ਸੋਖ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਸੀਮੇਂਟ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਇਕ ਅਮਰੀਕੀ ਕੰਪਨੀ ਵੀ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ! ਛੇਤੀ ਹੀ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਕੰਕ੍ਰੀਟ ਦੇ ਜੰਗਲ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਜੀਵਨ ਰੱਖਿਅਕ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਾਰਬਨ ਸੋਖਣਗੇ !

ਚੇਤਨ: ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੀਮੇਂਟ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਭਵਨ ਇਸੇ ਸੀਮੇਂਟ ਨਾਲ ਬਣਾਵਾਂਗੇ !

-----ਹੱਸੀ-----

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ, ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਮਜ਼ਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਹੈ... ਧੰਨਵਾਦ!

ਬਲਦੇਵ: ਡਾ.ਸਾਹਿਬ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਸਵਾਲ ਪੁਛਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲੋਗੇ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ:ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਦਫਤਰ ਆ ਜਾਇਓ...!

ਤਾੜੀਆਂ.....

ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੰਗੀਤ

ਦ੍ਰਿਸ਼ -ਦੂਜਾ

ਸੜਕ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪੈੜਚਾਲ.....

ਬਲਦੇਵ: ਯਾਰ, ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ !

ਚੇਤਨ: ਸਭ ਤੇਰੇ ਇਸ ਖਟਾਰੇ ਦਾ ਕਮਾਲ ਹੈ, ਹੁਣ ਪਾਰਕਿੰਗ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਠੀਕ ਨੌਂ ਵਜੇ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਓ, ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਮਿਲਾਂਗਾ।

ਗੌਰਵ: ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਏਂਗਾ...?

ਚੇਤਨ: ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਚੱਲਾਂਗਾ... ਤੁਸੀਂ ਦੇਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਆ ਜਾਇਓ... ਠੀਕ !

ਬਲਦੇਵ: ਠੀਕ ਹੈ ਭਰਾ...ਚਲੋ ਬੈਠੋ...!

ਗੌਰਵ: ਠੀਕ ਤਾਂ ਹੈ ! ਪਰ ਕਿਤੇ ਬਲਦੇਵ ਦੀ ਆਹ ਖਟਾੜਾ ਕਾਰ ਧੋਖਾ ਨਾ ਦੇ ਜਾਵੇ !

ਹੱਸੀ...

ਕਾਰ ਦੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼...

ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੰਗੀਤ.....

ਦ੍ਰਿਸ਼ - ਤੀਜਾ

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਦਾ ਦਫਤਰ, ਚੇਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ...

ਚੇਤਨ: ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਆਮ ਭਵਨ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗੀ ਕਿਉਂ ? ਕਾਇਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਖਰਚਾ ਘੱਟ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਵੀ ਘੱਟ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ...

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਠੀਕ ਹੈ ! ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ... ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣੇ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਨੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਖਰਚੇ ਵੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ !

ਚੇਤਨ: ਤਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਗ੍ਰੀਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਮੀਰਾਂ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਿਤੇ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ:ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਛੋਟੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਟੱਟੀਖਾਨੇ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਅਤੇ ਸਸਤੇ ਗ੍ਰੀਨ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਅੱਛਾ...ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਸਤ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿ ਗਏ...?

ਦੇ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ: ਅਸੀਂ ਆ ਗਏ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ... ਨਮਸਕਾਰ!

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਓ... ਆਉ.. ਆਉ.. ਬੈਠੋ !

ਗੌਰਵ: ਸਰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਲਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗ੍ਰੀਨ ਵਾਹਨ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੀ ਖਟਾਰਾ ਕਾਰ ਲਿਆਉਣ 'ਤੇ ਹੀ ਅੜਿਆ ਸੀ ਬਸ! ਇਸ ਲਈ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ.. ਕਿਵੇਂ ਆ ਚੇਤਨ...?

ਚੇਤਨ: ਠੀਕ ਹਾਂ ! ਬੱਸ ਤੁਹਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ! ਆਹ ਗ੍ਰੀਨ ਭਾਵ ਹਰਾ ਵਾਹਨ ਕੀ ਹੈ ?

ਬਲਦੇਵ: ਸਾਇਕਲ... ਓ ਭਰਾ ਸਾਇਕਲ ਤੋਂ ਗ੍ਰੀਨ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

-----ਸਾਰੇ ਹੱਸਦੇ ਹਨ।-----

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਚਲੋ ਹੁਣ ਚਾਹ ਵੀ ਮੰਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਕੰਟੀਨ ਵਿਚ ਸਮੋਸੇ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ...!

ਗੌਰਵ: ਜੀ ਸਰ ਸਮੋਸੇ ਚੱਲਣਗੇ...!

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ, ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਿਆ... ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ...!

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਦਰਅਸਲ ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਗ੍ਰੀਨ ਭਵਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਕੰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ.....!

ਗੌਰਵ: ਸਰ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੀਨ ਭਵਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ! ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਿਸੇ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਰੁਕਣੀ ਨਹੀਂ! ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਿਕ ਯਤਨ ਹੀ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ...!

ਬਲਦੇਵ: ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵੀ ਹਨ...! ਸਰ, ਇਹ ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ, ਗ੍ਰੀਨ ਰੇਟਿੰਗ ਯਾਨੀ ਹਰੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਆਦਿ ਸਭ ਕੀ ਹਨ? ਥੋੜ੍ਹਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉ।

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸ਼ ਯੂ.ਐੱਸ.ਏ. ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਕਾਉਂਸਲ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਿਤ ਲੀਡ ਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਇਨ ਐਨਰਜੀ ਐਂਡ ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ ਡਿਜ਼ਾਇਨ) ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ...

ਚੇਤਨ: ਲਉ ਕਰ ਲੋ ਘਿਉ ਨੂੰ ਭਾਂਡਾ ! ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਹਰਿਤ ਭਵਨਾਂ (ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ) ਦੇ ਮਾਨਕ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਵੈਸੇ ਸੰਸਾਰ ਭਵਨ (ਵਰਲਡ ਬਿਲਡਿੰਗ) ਕਾਉਂਸਲ ਵੀ ਹਰਿਤ ਭਵਨਾਂ (ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ) ਨੂੰ ਉਤਸਾਹਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ !

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਦੇ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨੇ ਮਹਿੰਗੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਪਾਰਕ ਹਿਤ ਵੀ ਹੋਣ, ਪਰ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰੇ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲਾਗਤ ਲਗਭਗ 20 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਘੱਟ ਆ ਰਹੀ ਹੈ...!

ਗੌਰਵ: ਉਹ ਕਿਵੇਂ ?

ਬਲਦੇਵ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨਾਂ ਵਿਚ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਖਿੜਕੀਆਂ, ਰੌਸ਼ਨਦਾਨ ਆਦਿ ਹਵਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਣ ਦੇ ਲਈ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਬਾਇਓ ਟਾਇਲਟ...ਨੇ !

ਚੇਤਨ: ਬਾਇਓਟਾਇਲਟ...ਜਿਸਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਸਾਡੇ ਡੀ.ਆਰ.ਡੀ.ਓ. ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ?

ਬਲਦੇਵ: ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਸੀਵਰੇਜ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਉੱਕਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਪੂਰਾ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਚਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਪਾਣੀ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਪੌਦਿਆਂ ਜਾਂ ਬਾਗਵਾਨੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ...!

ਗੌਰਵ: ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਗ੍ਰੀਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੋਇਆ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ:ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੀਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਮਕਸਦ (ਉਦੇਸ਼) ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਉਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਕੁਪ੍ਰਭਾਵ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ...!

ਚੇਤਨ: ਪਰ ਹੋਵੇ ਜ਼ਰੂਰ...!

ਗੌਰਵ: ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨ ਸਾਨੂੰ ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਗਿਆਨ ਅੱਗੇ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਦਿਖਾਵੇਗਾ...!

ਬਲਦੇਵ: ਕੀ ਕੇਵਲ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਆਰਥਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਨਹੀਂ ! ਆਲਮੀ ਤਪਸ , ਪਰਿਆਵਰਣੀ ਮਲੀਨਤਾ ਹਨ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਵਾਸਤੇ ਜਨ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ, ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇ ! ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਸਦ ਉਪਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ !

-----ਕੱਪ-ਪਲੇਟਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼-----

ਗੌਰਵ: ਸਮੇਸੇ ਆ ਗਏ, ਲਿਆ ਭਰਾ ਇੱਧਰ ਰੱਖ... ਹਾਂ ਚਾਹ ਵੀ...! ਰੱਖ ਦਿਉ...!

ਬਲਦੇਵ: ਵਾਹ ! ਇਹ ਸਮੇਸੇ ਵੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਇਸ ‘ਤੇ ਚਲ ਰਿਹਾ...!

ਹੱਸੀ

ਚੇਤਨ: ਬਲਦੇਵ ਵੈਸੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਸਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਰਾਨ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ...

ਗੌਰਵ: ਚੰਗੀ ਦੇਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਰਮਾ-ਗਰਮ ਹੀ ਖਾ ਲਉ... ਇਹ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ‘ਚ ਸਮੇਸੇ ਠੰਡੇ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਿਤੇ...!

ਹੱਸੀ

ਚੇਤਨ: ਲਉ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ...!

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਿਮਾਨ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨ...!

ਗੌਰਵ: (ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ) ਸਰ, ਸਮੇਸਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ... ਚਲੋ ਅਸੀਂ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਹੀ ਸਹੀ...!

ਹੱਸੀ--

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਠੀਕ ਰਹੇ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵੀ, ਹਰੇ ਭਵਨਾਂ (ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗਜ਼) ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਰੇ ਭਵਨਾਂ (ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗਜ਼) ਵਿਚ ਉਰਜਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੂੜੇ ਦਾ ਘੱਟ ਉਤਪਾਦਨ, ਘੱਟ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਘੱਟ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਬਤ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ... !

ਚੇਤਨ: ਸਰ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਕੁਦਰਤੀ ਭਵਨ ਵੀ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ !

ਗੌਰਵ: ਕੁਦਰਤੀ ? ਉਹ ਕਿਹੜੇ ?

ਚੇਤਨ: ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਝੋਪੜੀਆਂ... !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ, ਪਰ ਬਣਾਉਣੀ ਜੀਵਣ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ! ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਣ ਜੀਣ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ , ਪਰ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਉਧਰ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ !

ਗੌਰਵ: ਹਾਂ ਜੀ ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਪੇਂਡੂ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਮਤਲਬ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਰਿਆਲੀ, ਉੱਥੋਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸੈਰ ਸਪਾਟੇ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ! ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਉਦਾਂ ਹੀ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ... !

ਬਲਦੇਵ: ਹਾਂ ! ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ! ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਗਮਲੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਝ ਹਰਿਆਲੀ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ... ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਦੌੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ... !

ਚੇਤਨ: ਸਰ, ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲਗਭਗ 70% ਪਾਣੀ ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਵਿਚ ਤੇ ਫਲੱਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: 70% ਨਹੀਂ ਕਰੀਬ 85%, ਨਹਾਉਣ-ਧੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੱਡੀਆਂ ਧੋਣ, ਗਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ !

ਚੇਤਨ : ਇਹੀ ਤਾਂ ਵਿਡੰਬਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਪੀਣ ਨੂੰ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਾਂ ਧੋਣ ਵਿੱਚ ਡੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਵੀ ਮਿਲੇ !

ਗੌਰਵ: ਸਰ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਫਲੱਸ਼ ਵੀ ਆ ਗਏ ਨੇ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ! ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 18 ਫੀਸਦੀ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਉਤਸਰਜਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਤਲਬ ਸਾਲ ਭਰ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਨੌਂ ਸੌ ਕਰੋੜ ਟਨ ਕਾਰਬਨਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ !

ਬਲਦੇਵ: ਹੈਂ ਇਨ੍ਹਾ ਜਿਆਦਾ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ! ਅਜਿਹਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨਵੀਆਂ ਉੱਨਤ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸੰਨ 2050 ਤੱਕ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਦੁੱਗਣਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ !

ਗੌਰਵ: ਦੁੱਗਣਾ ??? ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਕਿਵੇਂ ਬਚੇਗਾ ?

ਚੇਤਨ: ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ... ਬਸ! ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੇ...!

ਬਲਦੇਵ: ਸਰ, ਹਰੇ ਭਵਨਾਂ (ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗਜ਼) ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੋਂ ਆਇਆ ?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਉੱਜ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਜੋ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਹਵਾ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਠੰਡੀਆਂ ਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਘੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਰੀਨ ਆਈਡੀਆ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਚੇਤਨ: ਸਰ ! ਸਾਡੇ ਪੁਰਖੇ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿੱਟੀ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ! ਬੱਸ ਉਹ ਹਵੇਲੀਆਂ ਤੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਤੇ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਠੰਢੇ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਹਾਂ ! ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ! ਅਜੋਕੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੰਨ 1962 ਵਿਚ ਰਿਚੇਲ ਕਾਰਸਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ “ਸਾਈਲੈਂਟ ਸਪ੍ਰਿੰਗ” ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹਰੇ ਭਵਨਾਂ (ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗਜ਼) ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ !

ਚੇਤਨ: ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਜੇ ਤੱਕ ਲੋਕ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ...!

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਪਰ ਸਚੇਤ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ! ਧਰਤੀ ਨੇ ਤਾਂ ਭਵਿਖ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ...!

ਗੌਰਵ: ਸਰ ! ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਦੈਂਤ ਹੈ , ਇਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਰੋਪ !

ਬਲਦੇਵ: ਹਾਂ ਜੀ ! ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਂ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੀ ਕਸਮ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੇ ਭਵਨਾਂ (ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗਜ਼) ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਨਕਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰੀਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਅਪਣਾਉਣ ਨੂੰ ਆਖਾਂਗਾ।

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਓ ਵਾਹ! ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਬਿਲਡਰ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਵੀ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲੱਗੇਗੀ...!

ਚੇਤਨ: ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ, ਸਾਡੇ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਲਦੇਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ... ਆਪਣੇ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਇਹ ਹੀ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਲੇਟ ਹੁੰਦਾ...

ਬਲਦੇਵ: ਓ ਚੇਤਨ, ਹੁਣ ਆਖ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ.. ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਬਸ! ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਦੋਸਤ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਾ ਡਿਜ਼ਾਇਨ...

ਗੌਰਵ: ਓ ਵਾਹ! ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸੇ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਹੋ ਜਾਵੇ... ਪਾਰਟੀ..... ?

ਬਲਦੇਵ: ਠੀਕ ਗੌਰਵ...! ਦੱਸ ਕੀ ਖਾਏਂਗਾ...?

ਪ੍ਰੋ. ਸੁਰਿੰਦਰ: ਸਮੱਸੇ...

-----ਸਾਰੇ ਹੱਸਦੇ ਹਨ।-----

-----ਸਮਾਪਤੀ ਸੰਗੀਤ-----

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1: ਹਰਿਤ ਸੀਮੈਂਟ ਕੀ ਹੈ ?

ਉੱਤਰ: ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸੀਮੈਂਟ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਨੂੰ ਸੋਖ ਲਵੇ !

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2: ਕੁੱਲ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਅਕਸਾਈਡ ਉਤਸਰਜਨ ਦਾ 18% ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ! ਇਸਦਾ ਕੀ ਹੱਲ ?

ਉੱਤਰ: ਹਰਿਤ ਇਮਾਰਤਾਂ !